

KİTAP TANITIMI/ BOOK REVIEW

Mehmet Ali KAYA, *Septimius Severus: Roma'nın Afrikalı İmparatoru**

Hüseyin ÜRETEN**

Bu kitap, Roma İmparatorluk hizmetinin en üst mevkilerine kadar yükselmiş olan –Roma vatandaşı olarak Roma'ya imparatorluk hizmetinde görev almaya başlayan amcaları- Afrikalı ilk Septimusları örnek alarak; Roma'ya gelen ve onlar sayesinde yükselen, İ.S. 193 yılında Yukarı Pannonia Eyaleti valisiyken isyan edip emrindeki lejyonları tarafından imparator ilan edilerek başkent Roma'daki imparatorluk tahtına oturan Septimius Severus'un doğduğu kentten tarihinden başlayarak yaşamını ve döneminin Roma tarihini anlatmaktadır.

Mehmet Ali KAYA'nın üç yıllık bir çalışma sonunda ortaya çıkardığı bu kitap, Türkiye'de yazılmış türünün ilk örneği değil ancak Roma İmparatoru Septimius Severus'un (145–211) yaşamı ve döneminin tarihi konusunda Türkiye'de Türkçe yazılmış ilk kitaptır. Bu nedenle hem Roma tarihi konusunda akademik düzeyde araştırma yapanlar hem de amatör olarak ilgi duyanlar için yararlı bir kaynak niteliğindedir.

Kitabın yazımında doğrudan Septimius Severus'un yaşamını ve dönemini anlatan üç temel antik edebi kaynaktan –*Nikaialı (=İznik) Cassius Dio'nun Yunan dilinde kaleme almış olduğu Roma Tarihi (=Rhomaika)*; dönemin tanıklarından biri olan *Herodianus'un Yunanca kaleme aldığı Tes Meta Markon Basileias Historiai* eseri ile üçüncü ve son eser *Historia*

* Mehmet Ali KAYA, *Septimius Severus: Roma'nın Afrikalı İmparatoru*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008, 343 s. ISBN: 978-9944-75-016-5.

** Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü (Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı)

Augusta (=İmparatorlar Tarihi)- yararlanılmıştır. Bununla birlikte İmparator Septimius Severus ve döneminin aydınlatılmasında çok değerli olan birinci el kaynaklar da -*numismatik ve epigrafik kaynaklar*- yazarın başvurduğu temel kaynaklar arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Özenli ve titiz bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkan kitap yukarıda belirttiğimiz gibi, *Septimius Severus: Roma'nın Afrikalı İmparatoru* başlığı altında sunulmuştur. Birinci el kaynaklar yanında çok sayıda zengin kaynaklardan da yararlanılarak ortaya çıkarılan bu eser *Önsöz-Giriş-Bibliyografya ve Kısaltmalar* ile *Dizin* hariç yedi bölümden oluşmaktadır. *İçindekiler* (s.5) ve *Önsöz* (s.9–13) kısmının ardından *Giriş* (s.15–30) bölümü gelmektedir. Bu bölümde günümüzden 2759 yıl önce yani İ.Ö. 753 yılında İtalya yarımadasında bir ırmak kıyısında kurulan kentten adından doğan bir devletin tarihinden daha açık anlatmak gerekirse Roma Tarihi'nden kısaca söz edilmektedir.

Giriş bölümüne eklenen yedi bölüm ise şu şekilde oluşmaktadır. **Bölüm I:** “*Septimius Severus'un Doğduğu Kent: Leptis Magna'nın Tarihi* (s.31–70)”, **Bölüm II:** “*Septimius Severus'un Roma İmparatoru Olmadan Önceki Yaşamı* (s.71–116)”, **Bölüm III:** “*Roma'nın Afrikalı İmparatoru Septimius Severus* (s.117–152)”, **Bölüm IV:** “*İç Savaşlar* (s.153–212)”, **Bölüm V:** “*İkinci Doğu Seferi: Parth Savaşı ve Mısır Gezisi* (s.213–246)”, **Bölüm VI:** “*Roma'da Yaşamı, Kutlamalar, Afrika Ziyareti ve Eşkya Bulla* (s.247–292)” ve **Bölüm VII:** “*Britannia Seferi, Ölümü ve Ardılları* (s.293–322)”. Ayrıca bölümleri takiben Bibliyografya ve Kısaltmalar (s.323–330) da eklenmiştir. Dizin ise kitabın sonunda on üç sayfa olarak yerini almıştır (s.331–343).

Septimius Severus'un Doğduğu Kent: Leptis Magna'nın Tarihi (s.31–70) adlı birinci bölüm sekiz alt başlığa ayrılmıştır. Bunlardan ilki *Kartaca Kolonisi*'dir. Bu başlık altında Roma İmparatoru Septimius Severus'un Kuzey Afrika'daki Leptis Magna'da dünyaya geldiğinden ve imparatorun doğup büyüdüğü kentin ilkçağ yazarlarına göre etnik kimliği Kartacalı Fenikelilerden oluşan homojen bir kent olduğundan söz edilmiştir. *Pön Savaşları ve Leptis* (s.38–49) adlı ikinci alt başlıkta Batı Akdeniz'e egemen olma rekabeti yüzünden Kartacalılar ile Romalılar arasında çıkan Pön Savaşları (İ.Ö. 264–146) ele alınırken Leptis ve diğer iki emporium'un – Oea ve Sabratha- Kartaca'nın siyasi ve ticari başarısının zirveye ulaşmasındaki sadık müttefik olmalarına yer verilmiştir. *Leptis ve Numidia Krallığı* (s.50–51), *Civitas Foederata* (s.52–58), *Afrika'da İsyanlar* (s.59–62), *Leptis'in Romalılaşması* (s.63–65), *Municipium* (s.66–67) ve *Roma Kolonisi* (s.68–70) adlı diğer alt başlıklarda ise sırasıyla şu tarihsel gelişim açıklanmıştır. Leptis'in III. Pön Savaşı sona erdikten sonra Numidia

Krallığı'na bağımlı kılınmış olduğu daha sonra Iugurtha Savaşı'nın ilk yıllarında ise 'civitas foederata' statüsüyle Roma himayesini garanti etmiş olduğunu vurgulanmıştır. Kartaca'dan sonra Numidia Krallığı'nın siyasal varlığına da son verilmesi üzerine Roma bu kez Libyalı ve Afrikalı kavimlerin başkaldırılarıyla karşı karşıya kalmıştır. İsyanların bastırılması Leptis kentini sevindirdi ve minnettarlıklarını onurlandırma yazıtlarında ifade ettiler. Böylece bir Kartaca kolonisi olarak kurulan Leptis, İ.Ö. 111 yılında bağımsızlığını elde ederek Roma'nın Afrika Eyalet valileri tarafından eyalet kenti muamelesi görmüştür. Daha açık anlatmak gerekirse Leptis Magna kenti, Caesar'ın ölümünden sonra başlayan iç savaşlar sırasında kente yerleşen Romalı iş adamları ve bankerlerinin olumlu katkıları sonucunda Romalılaşmıştır. Ancak kentin imparatora sadakatinde ve Romalılaşmasında 'İmparator Kültü' çok daha etkili olmuştur. Sonuç olarak Leptis Magna, 'municipium' statüsüne çıkarıldıktan sonra sahip olması gereken unvanları kullanmış ve Roma vatandaşı olan Leptislilerin sayısı daha da artmıştır.

İkinci bölümü **Septimius Severus'un Roma İmparatoru Olmadan Önceki Yaşamı** (s.71–116) oluşturmaktadır. Söz konusu bölüm *Leptis Mangalı Septimiuslar* (s.71–81), *Septimius Severus'un Leptis'de Yaşamı: İlk 18 yıl* (s.81–82), *Latus Clavus* (s.83–88), *Vir Clarissimus* (s.89–93), *Roma Eyaletlerindeki Görevleri* (s.93–114) ve *Pannonia Superior Eyaleti Valiliği* (s.114–116)'den oluşan alt başlıkları taşımaktadır. Bu bölümde ilk olarak geleceğin imparatoru Septimius Severus'un Leptis Magnalı ailesinden İtalya'ya yerleşen ilk Septimiuslar'ın kimler olduğu ve hangi görevlerde buldukları açıklanmıştır. Daha sonra 11 Nisan 145 yılında Leptis Magna'da dünyaya gelen Septimius Severus'un Leptis'deki ilk on sekiz yılını içeren yaşamı mevcut bilgiler az da olsa aktarılmaya çalışılmıştır. Eğitime devam etmek için 18 yaşında Roma'ya gelen Septimius, öncelikle *latus clavus* sahibi olmuş ve *patricii* bir genç olarak imparatorluk hizmetinde bir senatör olarak ilerleyebilmek için resmi kamu görevlerinde bulunmuştur. Septimius ve kardeşi Geta yaklaşık 60 milyon nüfusa sahip olan bir imparatorluğun *virii clarissimi* denilen 600 seçkin insan arasında yer almışlardır. Böylece dünyanın en seçkin adamları arasında yer alan geleceğin imparatoru Septimius Severus, Roma İmparatoru oluncaya kadar çeşitli Roma Eyaletleri'nde görevlerde bulunmuştur. *Legatus* olarak Afrika Eyaleti'nde yaptığı vali yardımcılığı görevini 174 yılı sonunda tamamlayan Septimius Severus, ertesi yılın başında bu yılın seçimlerine imparator Marcus Aurelius'un Halk temsilcisi (=tribunus Plebis) adayı olarak girdi. Ciddiyet ve gayretle yürüttüğü bu görev sonunda yani 177 yılında İmparator Marcus Aurelius tarafından *praetor* tayin edildi. Öyle görülüyor ki,

Septimius Severus kendisini praetor tayin eden imparatoru şaşırtmamış ve 178 yılında iki Roma imparatorunun –Marcus Aurelius ve oğlu Commodus’un- on iki üyeli danışma korulunun (=consilium) bir üyesi olmuştur.

Bu tarihten itibaren Severus, İtalya’dan ayrılır ve Hispania (=İspanya) Eyaleti’nde vali yardımcısı legatus (=legatus iuridicus) görevinde daha sonra Syria’da lejyon komutanlığı görevinde bulunur ve daha sonra bilinmeyen bir nedenden dolayı praetor muhafızlarının komutanı Perennis’in öldürülmesine kadar olan süre için sivil yaşama döner. Septimius Severus, öyle görülüyor ki Perennis’in öldürülmesinden sonra imparatorluk hizmetindeki resmi görevine Gallia Lugdunensis Eyaleti valiliği ile geri dönmüştür. 188 ve 189 yıllarında bu görevine devam eden Severus, 190 yılında İmparator Commodus tarafından consul olarak tayin edilir.

Geleceğin imparatoru Septimius Severus, *consulluktan* sonra kamu görevine bir yıl ara vermiş ve ertesi yıl (192 yılı başlarında) Pannonia Superior Eyaleti valiliği görevinde bulunmuştur. Gerçekten o, Pannonia valiliği sırasında başarı ve ün bakımından olmak istediği noktaya gelmişti. Artık Roma’da ve tüm eyaletlerde güçlü bir vali olarak tanınıyordu. O, Cassius Dio’ya göre Roma halkının bildiği üç ünlü eyalet valisinden -diğerleri Syria valisi Pescennius Niger ve Britannia valisi Clodius Albinus-biriydi.

İlerleyen bölümlerde görüleceği üzere Septimius Severus, imparatorluk tahtını ele geçirmek adına atılacak adımlar ve yapılması gerekenler konusunda hiç hata yapmayacak ve çok hızlı hareket ederek önce Tuna ve Ren boylarındaki Roma lejyonlarının ardından Roma halkının ve senatosunun imparatoru olmayı başaracaktır.

Kitabın üçüncü bölümü **Roma’nın Afrikalı İmparatoru Septimius Severus** (s.117–152) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Septimius Severus’un imparatorluk tahtını elde etmek için Pannonia’da başlattığı isyanı ile imparator olarak başkent Roma’da bulunduğu bir aylık süre ayrıntılarıyla ele alınmış ve alt başlıklara ayrılarak sınıflandırılmıştır. *İmparatorluk Tahtı İçin İsyân* (s.117–121), *Avrupa Ordularının İmparatoru Septimius Severus* (s.121–125), *Carnuntum’dan Roma’ya Yürüyüş* (s.125–128), *İmparator Didius Iulianus: Yararsız Çırpınışlar, Pişmanlık ve Ölümü* (s.128–135), *Roma’nın Yeni İmparatoru: Afrikalı Septimius Severus* (s.136–138), *Praetor Muhafızları* (s.138–141) ve *Başkent Roma’da: İmparator Olarak İlk Otuz Günü* (s.141–152).

Bu bölümün alt başlıklarında da belirtilmiş olduğu gibi, Septimius Severus, yaşlı imparator Didius Iulianus öldürüldüğünde Roma’dan yaklaşık

75 km uzakta olan Flaminus yolu (=via Flaminia) üzerindeki Interamna'da, sanki düşman ülkesinde ilerliyormuş gibi kurduğu ordugâhındaki çadırındaydı. Bu arada senatolar Athenaeum'daki toplantıda yalnızca yaşlı Didius Iulianus'un ölüm kararını almakla kalmamışlar, aynı zamanda Septimius Severus'un Pannonia'daki Roma lejyonlarınca uygun görülen Augustus unvanını onaylayarak onun imparatorluğunu meşrulaştıran bir senato kararı (=senatus consultum) çıkarmışlardı. Böylece Afrikalı Septimius Severus, Roma'nın yeni imparatoru oldu. Fakat o, başkent Roma'daki yerleşmiş olduğu imparatorluk sarayında çok kısa bir süre kaldı. Historia Augusta'ya göre bu süre 30 gündü. Roma'daki faaliyetlerinin kronolojik sırasına ilişkin ayrıntılı bir bilgiye sahip olmasak da hiç kuşkusuz onun Roma'daki otuz günü çok yoğun geçmiş olmalıdır. Öyle görülüyor ki, Septimius Severus Roma'da imparator olarak kaldığı ilk otuz günün önemli bölümünü adli işlere ayırmıştır. Ayrıca Caesar tayin etmiş olduğu Britannia valisi Clodius Albinus'u da ihmal etmemiştir.

İç Savaşlar (s.153–212) başlığını taşıyan dördüncü bölümde ise 193–197 yılları arasındaki dört yıllık İç Savaş Dönemi konu edilmektedir. Bu bölümdeki ilk alt başlık *Syria Eyaleti Valisi Pescennius Niger İle Savaş* (s.153–156)'tır. Bu başlık altında 68 yılındaki iç savaştan farklı olan değerlendirilen sanki bir Doğu-Batı savaşı gibi düşünülen Septimius Severus ve Pescennius Niger arasındaki iç savaşa yer verilmiştir. *Perinthos, Kyzikos ve Nikaia'da Savaşlar* (s.157–163) adlı ikinci alt başlıkta ise Severus ile Niger arasındaki iç savaşın Perinthos, Kyzikos ve Nikaia'daki çarpışmalarından söz edilmiştir. Perinthos'taki ilk çarpışmayı kazanan Niger, bu ilk zaferi *invictus* (=yenilmez) ve *victor* (=zafer) lejantlı sikkeler bastırarak ölümsüzleştirdi. Daha sonra Bithynia ve Kilikia bölgelerinde olmak üzere taraflar arasında iki savaş daha yapıldı. Bithynia'daki bu savaşlardan ilki Kyzikos'ta ikincisi Nikaia'da oldu. Kyzikos'ta yapılan ilk büyük savaş Niger kaybetti ve Septimius Severus orduları tarafından ikinci kez imparator olarak selamlandı. Severus ile Niger arasındaki savaşın üçüncüsü Kios (=Gemlik) ve Nikaia (=İzmit) arasındaki dar geçidin ortalarında meydana geldi. Savaş sonunda Niger'in ordusu tamamen yok edildi ve Septimius Severus, üçüncü kez imparator olarak selamlandı. Bu bölümdeki bir başka alt başlık da Septimius ile Pescennius arasındaki iç savaşların üçüncüsü ve sonuncusu olan *Issos Savaşı* (s.163-172)'dir. Bu savaştan yalnızca iki antik edebi kaynak –birisi Herodianus, diğeri Cassius Dio'dur- söz eder. Yani Historia Augusta'nın biyografilerinde bu savaştan söz edilmez. Kilikia'daki Issos'ta (=Yumurtalık) yapılan bu meydan savaşında Niger'in 20 bin askeri kılıçtan geçirildi. Ve Pescennius Niger, Fırat Nehri'ne doğru kaçarken kendisini takip eden Septimius Severus'un

süvarileri tarafından yakalandı ve başı kesilerek öldürüldü. Bu zaferden sonra Septimius Severus kendisine zaferi kazandıran orduları tarafından dördüncü kez imparator olarak selamlandı. Bölümün diğer alt başlıkları ise sırasıyla şu şekildedir. *Anadolu, Syria ve Mezopotamya* (s.172–182), *Byzantion Kuşatması* (s.182–189), *Septimius Severus ve Clodius Albinus: İkinci İç Savaşa Doğru* (s.189–197), *Mezopotamya'dan Ayrılışı* (s.198–201), *Britannia Eyaleti Valisi Clodius Albinus İle Savaş* (s.201–205), *Tinurtum Savaşı* (s.205–206), *Lugdunum Savaşı* (s.206–210) ve *Gallia Lugdunensis'ten Ayrılışı* (s.210–212).

Kitabın beşinci bölümünü **İkinci Doğu Seferi: Parth Savaşı ve Mısır Gezisi** (s.213–246) oluşturmaktadır. 19 Şubat 197 yılında Clodius Albinus'a karşı kazandığı zafer, İmparator Septimius Severus'un iktidarını sağlamlaştırmıştı. Artık ordu gücüne sahip olan bir rakibi yoktu. Fakat Roma senatosuna hala çok kızgındı. Herodianus'u doğrulayacak bir başka kaynak olmamasına karşın Herodianus'un söylediği gibi, tüm ordusuyla birlikte Roma'ya dönmüş olmalı.

Septimius Severus'un İkinci Doğu Seferi, bu bölümde yedi alt başlığa ayrılarak incelenmiştir. Bunlardan ilki *İmparator Olarak Üçüncü Kez Roma'da* (s.213–218) oluşudur. Tarihçi Cassius Dio, Septimius Severus'un imparator olarak üçüncü kez başkent Roma'ya gelmiş olduğu bu zamanda Roma'daydı. Bu nedenle imparatorun Roma'daki eylemleri hakkında en geniş bilginin onun tarafından aktarılması beklenebilir. Ancak o, Septimius Severus'un senatoda yapmış olduğu bir konuşmayla cezalandırılan senatörlerden söz etmekle yetindi. İmparator'un başkent Roma'ya dönüşünün tarihi antik edebi kaynaklar tarafından söylenmemekte. Bu nedenle imparator olarak Roma'ya girişinin beşinci yıl dönümünde, yani 9 Haziran 197 yılında Roma'da olmayı arzu etmiş olabileceğini düşünmek makul gibi görünmektedir. Ve İmparator başkentte kaldığı süre içinde halka ve askerlere cömert davranarak bazı radikal değişiklikler gerçekleştirdi. *İkinci Doğu Seferi* (s.219–220) alt başlığı altında ise iç savaşlarda kazanılan başarıların Roma ordularına karşı kazanılmış olduğu için zafer töreni kutlayamayan Severus'un barbarlara karşı kazanılmış bir zaferle başkente geri dönmek arzusu içinde gerçekleştirdiği Parth saldırısının nedeni açıklanmaktadır. Bu alt başlığın ardından gelen diğer alt başlıklar altında - *Nisibis ve Syria* (s.221–222), *Babilon, Seleukeia ve Ktesiphon* (s.223–227), *Hatra Kuşatması* (s.228–234), *Mısır Gezisi* (s.235–239) ve *Doğu'dan Roma'ya Dönüş* (s.240–246)- ise Parth seferinin başarılı sonucunda Septimius Severus'un Doğu'dan Roma'ya dönüşüne kadar olan tarihsel süreçte gerçekleştirdiği eylemler kronolojik olarak yer almaktadır.

Roma'da Yaşamı, Kutlamalar, Afrika Ziyareti ve Eşkîya Bulla (s.247–292) kitabın altıncı bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde – *Decennalia* (s.247–251), *Afrika Ziyareti* (s.251–256), *Ludi Saeculares* (s.256–272), *Praetor Muhafızlarının Komutanı Plautianus* (s.272–285), *Eşkîya Bulla* (s.285–287), *Roma'daki Günlük Yaşamı* (s.287–292) – Septimius Severus'un 202–208 yılları arasındaki altı yıllık yaşamı yer almaktadır. Basitçe anlatmak gerekirse; İmparator'un beş yıllık bir aradan sonra yeniden Roma'ya dönüşü, Romalıların kendi dilinde decennalia dedikleri onuncu yıl kutlamalarını yapması, dördüncü kez başkentten ayrılarak on yedi yaşındayken kariyer yapmak için ayrıldığı Leptis Magna'yı ziyareti, imparator ve ailesinin Afrika'dan Roma'ya dönüşünde Severus tarafından düzenlenen ludi saeculares'ten, Praetor Muhafızları'nın komutanı Plautianus'un imparatorun kendi izniyle saeculum oyunlarından kısa bir süre sonra öldürülmesinden ve imparatorun yaşamının son üç yılı içinde ortaya çıkan Eşkîya Bulla'dan son olarak da Roma'daki günlük yaşamından söz edilmektedir.

Kitabın yedinci ve son bölümü **Britannia Seferi, Ölümü ve Ardılları** (s. 293–322) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde –*Britannia Seferi* (s.293–302), *Septimius Severus'un Ölümü* (s.302–304), *Geta ve Caracalla* (s.305–311), *Iulia Donna* (s.311–314), *Syriyalı Ardıllar* (s.314–322)- İmparator'un Britanya'ya yaptığı seferi, ölümü ve ardılları konu edilmektedir.

Bu son bölümün ardından *Bibliyografya ve Kısaltmalar* (s.323–330) gelmektedir. Yazar üç yıl süren bu çalışmasını ortaya çıkarırken birinci el kaynaklar başta olmak üzere çok sayıda kaynaktan yararlanmışır. Sayısal olarak ifade etmek gerekirse, Bibliyografya başlığı altında dokuz tanesi Türkçe ve diğerleri yabancı dilde olmak üzere toplam 122 adet kitaptan yararlanmışır.

Roma İmparatoru Septimius Severus'un yaşamı ve dönemin tarihi konularını inceleyen bu çalışma *Dizin* (s.331–343) ile son bulmaktadır.

Prof. Dr. Mehmet Ali KAYA tarafından hazırlanan bu eser, Roma İmparatoru Septimius Severus'un yaşamı ve döneminin tarihi konusunda Türkiye'de Türkçe yazılmış ilk kitaptır. Alanında önemli bir boşluğu dolduracağına inandığım bu eser yukarıda da belirtmiş olduğum gibi, hem Roma Tarihi konusunda akademik düzeyde araştırma yapanlar hem de amatör olarak ilgi duyanlar için yararlı bir kaynak niteliğindedir.